

BEVIDSTHEDEN KYBERNETISK BETRAGTET

Ole Vedfeldt: *Bevidsthed*
 Gyldendal, 1996. 364 s. Kr. 248.-.

Anmeldt af Henrik Høgh-Olesen

Der er et stort behov for grundlæggende introduktioner til psykologiens forskellige genstandsområder, og Vedfeldts velskrevne bog, om den menneskelige bevidsthed, vil uden tvivl finde aftagere indenfor det brede felt af mennesker, »der interesserer sig for psykoterapi, sygdomme og sundhed, krop og sjæl og kreativitet og meditation«, som Vedfeldt udtrykker det i bogens forord.

Til gengæld er det nok en mere betinget sandhed, når forfatteren samme sted fastslår, at »bogen kan læses med udbytte af såvel den almindelige læser som den professionelle hjælper og forsker«. Her bliver den åbne favn måske en kende for bred, for en bog der formår at fange og fastholde det brede publikum, kan ikke samtidig tilgodese specialisstens detaljeringskrav indenfor emne såvel som metode, og derfor vil fagmanden som oftest føle sig en kende understimuleret, når de brede linier trækkes op.

Og det er den brede pensel, som der arbejdes med i herværende bog. I første afsnit: *Bevidsthed og kultur*, går forfatteren på med krum hals, hvor herværende anmelder nok ville have foretrukket en indledende afgrænsning af det bevidsthedsbegreb eller -fænomen, som bogen har sat sig for at undersøge, så en vis forventningssynkronisering, mellem forfatter og læser, i det mindste var muligt. Det er nemlig et meget bredt bevidsthedsbegreb, der arbejdes med. Nogle gange synonymt med det man som psykolog ville kalde »personligheden«, og andre gange er det den vestlige idéhistorie, der under etiketten »bevidsthed« gennemgås populært og oversigtspræget, udfra de tilværelsessyn som man indenfor filosofi, psykologi, biologi og fysik har forsøgt at forstå sig selv og det værende udfra. Og selvom disse tilværelsesfortolkninger da klart nok er bevidsthedsprodukter, så siger de jo ikke uformidlet noget direkte om den menneskelige bevidstheds væsen og psykologiske beskaffenhed som sådan!

Samtidig er gennemgangen sine steder så kalejdoskopisk, kortfattet og associativ at både læg- og fagmanden må forventes at stå af. På side 61

hører vi således indenfor 12 linier om Schopenhauers »blinde Vilje«, om Marx og Engels fremmedgørelsesbegreb, om Nietzsches nihilisme og Freuds kulturelle ubehag, og hvad lærer læseren her, andet end navnene på de omtalte personer?

Andre gange fungerer denne associative panorering bedre. Det sker f.eks. på side 64, hvor der i et hurtigt erkendelsesbefordrende hug etableres forbindelser mellem middelalderens høviske troubadourdigting og sværmeriske afstandsdyrkelse af kvinden, og den tantriske yoga, hvor den erotiske energi ligeledes søges overført til højere psykiske niveauer.

I andet afsnit: *Kybernetisk psykologi*, introducerer forfatteren det system-teoretiske synspunkt, og der gøres samtidig tilnærmelse til en operationalisering af bevidsthedsbegrebet, der afgrænses i forhold til opmærksomhed, refleksivitet og rationalitet, og bestemmes som et helhedsfænomen, der ikke kan forstås ud fra dets enkelt dele.

Som læser forventer man nok, at de små hundrede sider om bevidsthed og kultur, der er gået forud, på en eller anden måde må have konsekvenser for den analyse af fænomenet, som der nu påbegyndes; men det sker ikke. »Dette mylder af fortolkninger og grænsestridigheder« som vi i første afsnit har været vidne til, er så kompliceret, at forfatteren i stedet vælger, »at bryde over tværs og tage udgangspunkt i egne erfaringer« for der at finde et friskt afsæt for »en overordnet teori om bevidstheden« fastslås det side 107. Men hvorfor så den omfattende panorering i første afsnit, spørger man sig?

I overensstemmelse med systemteorien forestiller Vedfeldt sig den menneskelige organisme som organiseret i vekselvirkende niveauer – for eksempel krop, sjæl, ånd og social samhørighed. Disse niveauer er tilværelsesplaner i personlighedens overordnede systemiske helhed, og personligheden består således af delsystemer med forskellige bevidsthedsgrader og følgelig også frihedsgrader. Vedfeldt bruger systemteorien til at beskrive de forskellige bevidsthedsniveauer der kan opereres på (og her kommer teorien virkelig til sin ret), og samtidig redegøres der for den problembearbejdning der kan finde sted på de specifikke niveauer.

Det kliniske eksempel materiale er her som overalt i bogen velvalgt og illustrativt. Mere klassiske empiriske undersøgelser og dataanalyser benyttes også; men accepteres dog ikke som gyldige forskningsstrategier på alle bevidsthedsniveauer, hvilket både er sund fornuft og en naturlig konsekvens af det systemiske synspunkts egen logik.

Den teori som Vedfeldt her opstiller, betegnes som forfatterens egen; men for en udenforstående synes den dog ikke at udsige mere, end de analytisk-psykologiske og system-teoretiske baggrunde som den hviler på. Snarere er der vel tale om en omformulering og overføring af først og fremmest dybdepsykologiens erfaringer til et kybernetisk grundlag; men når vi i substantiel forstand videre, dybere eller højere en de oprindelige udgangspunkter? Det har jeg svært ved at se. Selvom ikke mindst nye *nomina* let kan fremstå som *numina*, så er det dog væsentligen blot ord der

skifter plads. At disse begrebstransformationer så udmærket kan være erkendelsesbefordrende for den enkelte, fordi de med fornyet intensitet får os til at genoptage hvad vi allerede vidste, skal jeg ikke afvise.

I tredje afsnit: *Bevidsthedens kilder*, gennemgås de forskellige sansemodaliteter kortfattet. Det primære sigte for forfatteren er her at vise, de terapeutiske og vækstmæssige muligheder der ligger i arbejdet med de enkelte modaliteter, og under denne bestræbelse perspektiveres der til sundhedspsykologien, psykoneuroimmunologien og andre holistiske tilgange – alt sammen udmærket og velillustreret.

Fjerde afsnit handler om: *Bevidsthed som information*. Der argumenteres her for, at bevidsthedens informationskapacitet (dens *båndbredde* på Nørretrandersk), helt afhænger af hvilken tilstand den befinder sig i, og dermed hvilket niveau der opereres på! Synspunktet underbygges ved kuriøse eksempler fra »idiots savants«, skakgenier og forskellige tal-kunstnere som f. eks. hollænderen Klein, der på 2 minutter og 43 sekunder uddrog den 73'sindstyvende rod af et tal med 500 cifre i hovedet, formodentlig som følge af en simultan informationsbearbejdning der – snarere end logisk serielle sekvenser – benytter sig af indre sanseforestillinger, visualiseringer og helhedsoplevelser til at udvide den almindelige informationskapacitet.

I afsnit 5: *Informationstætte bevidsthedstilstande*, fortsættes argumentationen. Flertallet af de processer der organiserer den totale personlighed, udspiller sig på procesniveauer, der ligger hinsides normalbevidsthedens, og også her opereres der med informationsmængder, der langt overstiger dennes kapacitet.

Den udvidede bevidsthed kender vi ligeledes fra en lang række af de ændrede – eller i Vedfeldts terminologi: *informationstætte* – bevidsthedstilstande som psykologien har beskrevet. Vedfeldt behandler her højdepunktsoplevelsen, nærdødsoplevelsen og den religiøse ekstase, hvor meget komplekse helheder åbenbares, og betragter disse tilstande som udtryk for de højere bevidsthedsniveauers kapacitet og virke.

Endelig slutes der i afsnit 6 af med mere udførlige kasuistikker fra egen praksis til belysning af de fremførte synspunkter.

Alt i alt en udmærket og letlæst bog, der for den læge læser givetvis må virke som en appetitvækker, til selv at søge videre ind i de kilder som forfatteren har konsulteret.

Den klinisk arbejdende praktiker tilbydes på sin side et kybernetisk begrebsapparat, der illustreres gennem mange eksempler fra praksis. Hvor erkendelsesbefordrende dette nomenklatur så er, må den enkelte selv afgøre. Måske er de kybernetiske termer mere økonomiske og transparente end de psykodynamiske, og er man ny i faget, kan dette eventuelt øge det terapeutiske *overblik*; men om der deraf også følger større *indsigt*, skal jeg lade være usagt.

For forskeren er der nok mindre at hente, ikke mindst hvis hans interesse er bevidsthedens psykologiske væsen, interne dynamik og udvik-

lingshistorie. Sigtet med bogen er klart mere praktisk – end grundlagso-rienteret. Endelig vil man fra akademisk hold nok mene, at formalia omkring metodologi og begrebsetablering lader noget tilbage at ønske.